Naše řeč ROČNÍK XXIII. ČÍSLO 8.

Václav Polák:

Marie.

(Ostatek.)

Tvar *Mařka* je tvořen příponou *-ka,* která je zcela obvyklá u jmen ženských, od zákl. *Máňa.* *Marca* v nekrologu Podlažickém je patrně ženský rod k *Marek.* Souvislost se jménem *Marie* tu není ještě nijak nutná. Teprve doklad z 1317 „dominam *Marckam de Lhota*" (Reg. III, podle Gebaura) a doklady pozdější (z 1438 a pod.) ukazují na souvislost se jménem Marie.

Dnes je jméno *Mařka* zcela obvyklé a jako jméno *Mařena* bez většího citového zabarvení. V hovorové řeči má dnes poněkud peiorativní zabarvení a patří do téže vrstvy jako *Božka, Lidka, Julka, Zorka, Pepka, Francka* a j. Užívá se ho často v oslovení děvčat mezi sebou, na př.: *Dej pokoj, Mařko* (1927, exc. 1932, Durych, Sedmikráska 19, 9). Vlivem něm. *Mies, Miese, Mitzi, Micze* a p. ve významu „kočka" znamená val. *mařka* kočku. *Mařička* se při svém tvoření opírá o tvar *Mařka* jako další odvození. Objevuje se u Světlé, Třebízského a u Tilschové. Okruh tohoto jména v literatuře je tedy malý, ale zato je v povědomí mluvících osob provázeno silnou expresivitou spojenou s nyvostí, typickou právě pro ladění povídek a románů V. B. Třebízského.

Jméno *Mařče* je neutrum typu *děvče,* tvořené příponou *-če;* srov. *Máňa - Mařka - Mařče* jako *děva - děvka - děvče.* Objevuje se v literatuře po prvé u Šlejhara r. 1894 a ve stejnou téměř dobu u Staška (Blouznivci našich hor), u Raise (O ztrac. ševci). Je to útvar známý na severovýchodě Čech, tedy dialektický.

Máře je slovo rovněž ojedinělé a lze těžko počítat s jeho existencí v dnešním jazyce; je doloženo už r. 1488: *Máře kmetična,* Archiv čes. X, 549, ibid. XVIII, 336 a p.

Jméno *Mařena* patří k častým hypokoristikům a máme jeho doklady od polovice šestnáctého století. Tvořeno je k zákl. *Máňa* příponou *-ena* jako jména *Bořena, Božena, Modlena, Jelena, Chvalena (Hualena)* atd., jež jsou femininy k muž. jménům na *-en* typu *Odolen, Protiven* a p. Nejstarší známý doklad *Marena* je z nekrologu Podlažického (7) a další je teprve z Háj. 197 b, tedy až z polovice XVI. století. Proto je nasnadě domněnka, že nelze v tvaru *Marena* nekrol. Podlažického viděti ohlas užívání jména *Marie,* které v dobách těch nebylo, jak víme, časté. Teprve doklad z Hájka se vztahuje najisto k *Marii.* Pro etymologický výklad jména *Marena* v Nekrologu se musíme uchýliti k nějaké možnosti podobné té, již jsme naznačili při slově *Mařa* a *Mařata.* Na možnou souvislost s těmito jmény ukazuje i mužské jméno *Mara, Maran, Maren: pastorum equarum duos Budam, Mara* (r. 1115, CD. I, 398, 25; ibid. 399, 1); *pastorum equarum duos Buden et Maren nebo Budan et Maran nebo Budan Mara* (r. 1186, CD. I, 431, 5, 25). Toto jméno jistě nesouvisí se jménem *Marie,* a tedy stejně patrně nesouvisí s ním ani *Marena* v nekrologu Podlažickém. Z toho však vyplývá, že v dnešním jméně *Mařena* je nutno hledati ohlas dvou jmen různých, jednoho starého slovanského a jednoho křesťanského. Obě splynula asi v XV.—XVI. století, takže po této době nelze už vésti rozlišující hranice.

Na útvar *Mařena* jako hypokoristickou podobu jména *Marie* mělo vliv i jméno bohyně *Mořeny, Mařeny* (pol. *Marzana, Marza, Marzena,* slovensky *Mariena, Muriena, Morena, Mamuriena;* malorus. *Maréna*). Že se tato jména už dávno v řeči matou, vyplývá z mnoha dokladů. Tak Erben (Prostonárodní čes. písně a říkadla, Praha 1937, str. 56) uvádí: *Mořena! Mořena! kam jsi klíče děla?* B. Němcová zná zase *Mařenu: Cílka udělala slaměný došek, každá z děvčat dala něco šatstva na něj; čím byla Mařena pěknější, tím větší chlouba.* Stejně na *Mořenu* se vztahuje další zajímavý doklad, potvrzující, že v povědomí lidu došlo k naprosté kontaminaci těchto dvou rozdílných jmen: *O Maria! o Maria! kde's tak dlouho byla?* (Erben l. c.). Že jde skutečně o *Mořenu,* svědčí jiná verse: *Smrtonoško! Velkonočko! kde's tak dlouho byla* (l. c.).

Niederle (Slov. starož. II, 1, 1916, str. 251) si vykládá kolísání vlivem slovanských forem jména *Marie.* Ukázali jsme výše, jak jméno *Marie* vniká pomalu do jazyka národního, a lze těžko předpokládat, že by nejstarší vlastní jména tohoto typu byla vyvinula tak brzo rozsáhlou soustavu zdrobnělin a tvarů domáckých. Spíše lze soudit s větší pravděpodobností

na opak: jména *Mařena, Mořena* měla vliv na odvozeniny vlastního jména *Marie,* neboť v době, kdy se objevuje první záznam pohanské *Mařeny,* nelze ještě počítat s pronikavým vlivem deminutiv jména *Marie* na jméno pohanského božstva. Máme totiž z doby o sto let starší než jistý doklad dvojice *Mařena—Marie* (z Hájka) doklad na jméno této pohanské bohyně (a to z Polska) v Długoszově Historia Polonica (ed. Przeździecki 1873, I, 47): *Diana lingua eorum* (sc. Polonorum) *Dzewana et Ceres Marzyana vocatae apud illos in praecipuo cultu et veneratione habitae sunt.* Z toho vyplývá, že jméno *Marzana* bylo s největší pravděpodobností domácí a že mělo vliv na domácká jména *Marie.* Pol. *Marzyana,* čes. *Mařena* a p. nebylo nikdy nějakým božstvem vyšším, jak lze soudit z hojných dokladů (Niederle l. c.), ale nelze souhlasit s Brücknerem, že by tu šlo o obřad přinesený z Německa ve 14. století. Obřad vynášení smrti, konaný na časném jaře a rozšířený po celém západním Slovanstvu, je velmi starý, z dob pohanských (svědčí o tom i zákazy synod u nás v l. 1366—1384); ostatně má analogie i jinde. Vlastní jméno tohoto božstva čes. *Mařena, Mořena,* slov. *Morena, Muriena* a p., malorus. *Marena,* pol. *Marzana* atd. vykládá Niederle shodně s Krekem (Einl. 403) vzhledem k synonymním názvům čes. *smrt, mor, smrtnica, smrtholka,* luž. *smjerć, pol. śmierć, mór* a p. ze základu slov *mřěti, mr'ť' mor'.* Potebnja je vyložil z *mariť'* - řec. *marmairó.* Veselovskij ve smyslu svých theorií ze syr. *mar* „pán" (viz Niederle l. c.).

Poznámka Jungmannova s. v. *Mařena: zvedeněji než Mářa, Lehnel, Lehnchen. Us.* ukazuje, v jakém poměru byla asi obě ta jména v době před sto lety.

K pův. slov. jménu *Mařena* by se snad vztahovalo i místní jméno *Mařenice* (Lib. conf. III—IV, str. 3, r. 1374; str. 111, r. 1379), arci není-li v něm už ohlas jména *Marie.*

Tvar *Mařenka* patří k nejobvyklejším hypokoristikům slova *Marie.* Je to útvar obecně český, dosud živý a dosud i plně vyjadřující expresivnost. Objevuje se hojně v literatuře z počátků romantismu (1805, 1815, 1816, 1819, 1821, 1822, 1823, 1824, 1825, 1827, 1831, 1832 atd.). Naproti tomu *Mařena* je prosta této expresivnosti; objevuje se už od konce století XVI. a později též i v právních listinách, na př. *po Marženie za Jan Starýho vdané* (z r. 1731; Gebauer, Stč. slov.). Mnohem větší expresivnost se vkládá i do tvaru *Mařenička,* doloženého z Heritesa a z Medka.

Jako se jméno *Marie* stalo základem pro sloveso *marijovati se,* je *Mařenka* zase základem slov *mařenkovati, mařenkování*

(o oslovování *Mařenko!*). Doloženo je z Klicpery jako slovo utvořené příležitostně.

Dialekticky nabylo jméno *Mařenka* i apelativního významu jako také jiné odvozeniny jména *Marie*. Kott v svých Dodatcích uvádí dial. *mařenky* jako název ovoce napolo usušeného. Jak tento význam vznikl, nelze přesně říci, ale je jisto, že silná expresivita toho slova jistě měla při tom veliký podíl.

Mezi apelativní významy jména *Mařena* patří i peiorativní odstín „tlustá ženská", vycházející z téhož okruhu představ jako na př. *Manda, manda* ve významu totožném (už u Jungmanna). „Pro svůj sytý zvuk se stalo označením ženské tělnaté, někde prý i líné, chtivé atd." (Zubatý, NŘ. XIII, str. 7). Srov. luž. srb. *maruša* die Dirne, das stramme, starke Mädchen, das liederliche Mägdlein. *Manda* znamená dialekticky kočku; také jméno *mařka* může mívat tento význam. Zubatý ve jméně vrchu *Manda* u Ondřejova hledal potvrzení jistého stáří slova *manda* ve významu „zadnice", a totéž lze vidět i ve jméně skály v štěchovických proudech *„Mařenka"*. To by také ukazovalo, že řada *Mařena – Mařenka, Máňa — Mařka* brzy splynula s tvarem *Manda,* což potvrzuje i zajímavý citát z moravského prostředí, který jsme uvedli už výše a který jasně ukazuje, jak i věkově jsou hypokoristika roztříděna: *školačce říkají Manda, děvčeti 12—18 let Maňa, později Mariana.*

Mařenka jako příjmení je stejně ojedinělé jako *Marie.*

Už při rozboru odvozenin *Máňa, Mařka, Mařena, Mařenka* a p. jsme naznačili, že jména, jež se vyskytují ve XII. a XIII. století, těžko se spojují s *Marií* a že je nutno rozlišovati mezi jmény původu slovanského a církevního. Stejně je to nutné i u jmen ženských a mužských typu *Mara, Marena, Maran, Marek, Marka,* jež jsou zapsána v listinném materiále. U nich musíme počítat se souvislostí s apel. *mara* „přízrak, sen" (Kott). Tentýž základ je třeba hledati i v slovenském *mariť sa* „zdáti se, sníti", *mar(i)eť* „dumati, přemýšleti" nebo v čes. *mořiti, mařiti* a p. Lze jej hledati i v srbocharv. *Mara* (doloženo od XIV. stol.), *Marava, Mare,* v příjm. *Maračić Maravčić, Maravi, Maras,* v pol. *Marana (Marie),* které svým původem nemusí souviseti se jménem *Marie.* Vztahují se patrně k základu, který jsme stanovili pro jména *Mařena.* Vztah k tvarům i k významu, který je v bulh. *mora, morava* „můra" i „strašidlo", není ovšem také nemožný. Etymologické povědomí s kořeny těchto slov patrně mohlo míti vliv i na slov. formy *Mara, Marča* (s odvozeninami *Marčula, Marčulka, Marčulienka, Marčuša* v usu banskobystrickém; podle Kálala).

To také byly i nejstarší tvary tohoto jména u nás, patřícího k typu *Barbora* - *Bára*. Nejstarší doklad je z r. 1355. Jinak máme doklady z 1360 (Monumenta Vaticana II, str. 452), 1365 (Tom Z.), 1384 (Gebauer, Stč. slov.), 1394—1399, 1394, 1398, 1401, 1404 (Tom Z.), 1408 (Gebauer, Stč. slov.), 1405—1412, 1411 (Tom Z.), 1428 (Archiv český XXVIII, str. 4b) atd. Tvar *Mara,* spíše však *Mára,* je pak částečně ohlasem vnikání jména Marie ke sklonku XIV. století. V jakém poměru může býti jméno *Mára* k tvaru *Máry,* zmíníme se níže. Jinak *Mara* v novější čes. literatuře není domácí: je buď slovenské, nebo jihoslovanské. Doklady z Němcové (Slov. pohádky, Chyže pod horami) svědčí jistě pro původ slovenský; prostředí jihoslovanské uvedlo jméno *Mara* do naší literatury často (Čelakovský, Chocholoušek, Kapper, Heyduk). Ruské prostředí se jím charakterisuje u Dunovského v Lumíru r. 1875 (str. 236, 7b). Teprve u Kunětické (Staří mládenci) a Herrmanna (Z pam. star. mrz.) nacházíme toto jméno v prostředí čistě českém. Z toho lze souditi, že jméno *Mara* ve významu *Marie* na území českém asi zaniklo nebo se drželo jen ojediněle, dialekticky, vezmeme-li v úvahu doklady z Holého nebo tvar *Marka* známý z Poličska. Jinak sloužilo spisovatelům k charakterisování příslušného slovanského prostředí.

Jako jméno muže se objevuje *Mara* snad už r. 1115 (CD. I, 398, 25; 399, 1; 431, 5, 25).

Zdrobnělý tvar *Marča* jako slovenismus (Jungmann, Slov. II, 392 b) se objevuje v naší literatuře u Pflegra, Douchy, Heyduka, Kunětické, Svobody a Herrmanna, a to už od r. 1864. Přes to, že tito autoři čerpají z českého prostředí, je to asi módní slovo původu slovenského. Znám je i z usu (z Kolína). Jazyk si zejména při osobních jménech vytváří módní slova, oblíbená jen po jistou dobu, jak o tom svědčí na př. i *Marči* (u Tilschové v Hříšnici, str. 185) a *Marčinka* (ibid. 185) pro Marii (z r. 1918). Od té doby nemáme na ně doklady, a není to ani útvar takového druhu, že by mohl ještě teď dělati nějakou kariéru.

Na slovenský původ ukazují i příjmení *Marček* a *Marčík*. Stejného původu jsou asi i příjmení *Marčan* a *Marčal* (Archiv český XXVIII). Při tom jméno *Marčan* může být utvořeno i od slova *marka,* tedy „obyvatel marky", srov. Palacký, Dějiny III, 1, str. 331 (z r. 1850). Je však nutno vyloučiti takové útvary jako pol. *Marciński,* které vycházejí ze slova *Martin.*

Slov. *Mara* je dnes protějškem k českým tvarům jako *Mářa; Marča* by mohlo odpovídat ojedinělému čes. *Mařče*. *Mařenka* pak má protějšek v banskobystrickém i turčanském *Mariena,*

Marienka; Mariatka se svým tvořením shoduje s naším *Mařata, Mařatka.* Jenom snad *Marienča, Marienčatko* (z Banské Bystrice) nemá příslušný protějšek v češtině; utvořeno je od *Mariena,* stejně jako *Marča* od *Mara.* Jméno *Marienčatko* jako neutrum je stejně zajímavé posunutím rodu jako naše *Mařče.* Toto posunutí rodu lze vysvětliti tím, že je to oslovení děvčátka.

Při této příležitosti se můžeme zmíniti o tvarech jako *Manoušek, Marouš, Maroušek, Maruš, Maryš;* patří do skupiny těch útvarů, kde užíváme při silném afektu o osobách ženských jmen mužských, srov. *Pepčour, Katoušek, Babec,* fr. *Madelon, Margoton, Caton, Marion, Toinon* (Oberpfalcer, NŘ. XV, str. 201; Buben, ČMF. XIV, 1928, str. 47). Není to zjev nový, patří sem i doklad z r. 1433. Pro jejich povahu je zajímavé, že z nich jenom dva máme dosud doloženy literárně: 1. *Maroušek* z r. 1878 (Paleček — O. Jílovský, 162, 5a); 2. *Maryš* z r. 1887 (F. S. Procházka, Na půdě 80, 25), kdežto jména *Manoušek* i *Maruš* a ostatní útvary známe jen z jazyka hovorového, na př. *Maruš* Brandejsová. Jméno *Maruš* vzniklo při afektu z tvaru *Maruša,* hojně doloženého, jak ukážeme níže, a *Maryš* zase z *Maryša.* Jako příjmení jsou tyto tvary mnohem starší, už z konce století XV., byl tedy tento způsob vyjadřování už odedávna obvyklý, srov. Archiv čes. XII, 528, 529 z r. 1502, XIII, str. 422 z r. 1511, XVIII, str. 349, XXVIII, str. 151b. Z téže doby máme i příjmení *Maruš,* ibid. XV, str. 319, 553.

K útvarům rovněž velice rozšířeným vedle *Maří, Mářa, Mařka, Mařenka* patří skupina *Máry, Marina* (psáno též *Maryna*), *Márinka.* Má obdobu v pol. *Maryna, Marynczak, Maryneczka, Marynia, Marynka,* srbocharv. *Marina, Marinče, Marinka, Marina.* Jméno *Marina,* utvořené obdobně jako *Pepina, Josefina, Terina,* objevuje se v srbocharv. už od XVII. stol. Jungmann (II, 391b) cituje doklad z Lomnického, tedy rovněž ze XVII. století. Způsob psaní kolísá: *Marina, Márina, Maryna, Máryna,* podobně jako *Marinka, Márinka, Marínka, Marynka, Márynka, Marýnka.* Je nám do jisté míry důkazem neustálenosti této odvozeniny, která stojí mimo obvyklou soustavu tvoření českých jmen domáckých od vlastních jmen slovanského původu. Jsme v rozpacích, nemáme-li tu vidět vliv nějaké cizí přípony, ačkoliv není nemožné, že vzorem tohoto tvoření jsou zdrobněliny typu *dušinka, maminka, hodinka, chvilinka,* a p., tedy i *Marinka,* a teprve od toho dodatečným odvozením *Marina*; toto jméno se pak přiklonilo k slovům typu *Pepina, Josefina,* podobně jako *mamina* od *maminka.* Východištěm by mohlo býti znění *Mara,* obvyklé ve čtrnáctém a patnáctém století (srov. výše). Vokativ

k *máma, táta* zní *mami!, tati!* Stejně bychom mohli vyložiti i *Máry*. Je ovšem možné, že se tu uplatnil vliv tvarů jako *Katy, Bety,* tedy vliv odvozenin původu cizího, nečeského. Že mohlo působiti i cizí vyslovování jména *Marie* jako *„Marí“*, vidíme ze psaní *Marý* (1812 Neděle, Václ. a Dorota 207, 11; 1876 Neruda, Studie krátké 1, 108, 16). I zde způsob psaní kolísá: *Mári, Mari, Mary, Máry.*

Dnes je *Máry* odvozenina peiorativní; je to označení pro služky hrubšího zrna, tedy útvar na zajímavém stupni, kdy vlastní jméno ani už není pořádné vlastní jméno, ani ještě pořádné apelativum. Známé spojení „černá Máry“ v peiorativním významu můžeme doložiti už z r. 1873 (Lum. I, Bozděch, 593, 16a).

Jméno *Márina* má v hovorové řeči charakter tentýž jako jméno *Mařena* a je asi stejně hojně doloženo (z novějších spisovatelů u Šmilovského, Raise, F. X. Svobody, R. Svobodové, V. Mrštíka, Sumína, Herrmanna, Dyka, Preissové, Mahena, K. M. Čapka, Nora, Bezruče). V starší době, téměř do včerejška, bylo jméno *Márina* útvar ne zrovna nejvýraznější, ale dnes má nejlepší možnost státi se útvarem módním s plnou dávkou expresivity, typické pro člověka našich dnů. Jméno *Mařenka* je leckomu příliš otřelé a už fádní. Proto se móda ujímá *Maryny,* jak ukazuje i titul knihy *Maryna* od Hüttlové (Praha 1938), knihy čerpající ze života dnešní mládeže. Toto jméno si volí za pseudonym žačka přispívající do třídního časopisu na st. ref. reál. gymnasiu v Praze XIX., (čís. 3 z 6. března 1939).

Útvar *Márinka* je dnes patrně už na sklonku svého rozkvětu. V oblibě byl nejvíce ke sklonku století (Podlipská, Štolba, Bozděch, Čech, Neruda, Šmilovský, Jirásek, F. X. Svoboda, Herben, Merhaut, Šimáček, K. M. Čapek, R. Svobodová, Vrchlický, K. Leger, Holeček, Rais, Tilschová, Krásnohorská, Machar, Vrba, K. Čapek). Dnes v něm cítíme něco, co mu dává poněkud ironický ráz.

Dial. *marinka* označuje teplý kabátek hanáckého kroje z černého sukna bez vyšívání anebo vůbec kazajku, kacabajku (u Herbena, Preissové, A. Mrštíka).

Do této skupiny odvozenin bychom mohli zařaditi dial. (ze Slezska a Slovenska) *Marika,* připomínající způsobem tvoření luž. srb. *Marijka.*

Ze spojení *Marie-Anna* vzniklo *Marianna,* ovšem ne u nás; srov. fr. *Marianne,* ale toto jméno se někdy vykládá z *Mariamne,* a to zase přímo z hebr. *Mirjam.* U nás se objevuje v druhé polovině století XVI.: z r. 1558 *Maryanna* (Gebauer, Stč. slov.),

z r. 1599 *k Marijáně Vávrový do setnice vešel* (Rok. 19b, u Oberpfalcra, Knihy smolné 234). S počátku se cítí, že je to jméno složené ze dvou částí. Oberpfalcer (l. c.) na důkaz toho uvádí z Loun. 59b. (z r. 1612) *zápis: ... Marie Anny z Dřevkova, Marie Anny z Mostu,* ale též i *Anna Marie z Dřevkova, Marie Anna z Mostu;* ibid. 59a: *Baba a Marie Anna věděly o tom,* ibid. 14, Loun. 63 a (z r. 1613) *Mariana děvečka, rodem z Mostu.*

Jde tedy původně o jméno zcela jiné, ale už v první polovici století XVII. se mate s *Mařenou.* Kol E E. 29a (z r. 1731) píše *po Marženie za Jana Starýho vdané,* ibid. 29b: *po Maryanie manželce Jana Starýho.* Dnes už nikdo necítí, že toto jméno vzniklo spojením dvou slov, a užívá se ho jako familiárního oslovení pro *Marii.* Na splynutí mohla působiti dvojice *Máry—Márynka,* podle ní se do dvojice spojilo také znění *Marija—Marijanka.* Stejně tomu je i v polštině, kde k zákl. *Marjanna, Maryjanna* (srov. srbocharv. *Marijana,* luž. srb. *Marijana)* máme *Marjanka* (srbocharv. *Marijanko,* luž. srb. *Marijanka*) i *Marjaneczka,* odpovídající českému *Marijánka,* objevujícímu se dosti často v naší literatuře i v hovorovém jazyce. Píše se *Mariana, Marianna, Maryanna, Marjana, Mariánka, Marjánka, Marijánka.* Dnes je jméno *Marijánka* pro svou zdrobňovací příponu expresivnější a něžnější než jméno *Marianna,* které zní poněkud zhruběle, aspoň v ústech dnešního člověka. Je tu tedy tentýž poměr, který jsme nalezli při *Mařena* a *Mařenka.*

Měli jsme už při tvaru *Mařena* příležitost zdůraznit, že často užívané osobní jméno má neobyčejný sklon k tomu, aby se v jistém expresivním zabarvení stalo jménem obecným. Jméno *Marijánka* může v slovní hříčce znamenati i hezkou, příjemnou dívku, děvče. Tím si vysvětlíme také i zajímavý citát ze Šmilovského (1892, Sp. 8, str. 79, 14), v němž se zároveň objevuje asociace s *marijánkou—majoránkou: Inu našel jsem mariánku Pětinovi, a mně vzešla lebeda.*

Tvoření hypokoristik příponou *-ach, -uch, -och* v rodě mužském (*Ondruch, Vavruch*) je stejně časté jako *-aša, -uša, -oša* v rodě ženském. Toho typu je *Maruša, Marušě, Maruše* se zdrobnělinami *Maruška, Marušenka.* Srov. pol. *Marusia, Marusza,* srbocharv. *Maruša,* luž. srb. *Maruša, Maruška.* Jméno *Maruša* je doloženo už od r. 1357: *Marussa tabernatrix;* z r. 1421: *Ipsa Marussie* (Gebauer, Stč. slov.), z r. 1454: *Maruše vdova* (Archiv čes. XIV, 37a), z r. 1485: *Maruše* (Archiv čes. VIII, str. 427), z r. 1543: *Maruše* (Kvatern trhový běžný červený, Praha 1935, str. 221, 519), z r. 1559: *Liška z Tejnce zabil z nechtění Maruši řeznici* (Oberpfalcer, l. c. str. 14), *Maruše panna* z r. 1606

(Archiv čes. XXVII, str. 297) atd. Význam je obyčejně *Marie,* jen zřídka znamená *Markétu* (NŘ, IX, 62).

Dnešní doba pak kolísá mezi užíváním koncového *-ša* a *-še,* ale valná většina autorů (Klicpera, Jirásek, Čech, Mrštíkové, Šlejhar) zřetelně dává přednost tvarům s *-še.* Někteří, na př. Jirásek a Čech, užívají tvarů obojích. Tato zdrobnělina patřila kdysi k nejoblíbenějším jménům. Dnes se však už neobjevuje v takové míře jako další zdrobnělý tvar *Maruška,* doložený r. 1355: *Maruska Hincziconis,* 1404: *domina Maruschka* (Gebauer, Stč. slov.), 1599: *měl činiti skutečně s Maruškou, dcerou Bláhy* (Oberpfalcer, l. c. str. 231). V literatuře české XIX. století se s ním shledáváme u Heyduka, Kosmáka, Jiráska, Třebízského, Herbena, V. Mrštíka, Machara, Kunětické a p. Se jmény *Mařenka* a *Mařena* patří rovněž k obecně českým odvozeninám. Je svým významem zajímavý tím, že se v hovorové řeči pokládá za poněkud noblesnější než *Mařenka,* zejména na vesnici. Tak na př. deputátníci zvou dceru sedlákovu obyčejně *Maruškou* (Dřevčice u Brandýsa n. Lab., Mnětice u Pardubic), kdežto v rodině se užívá hypokoristik jiných.

Tvar *Marušenka* (doložený z Macháčka, Heyduka a Kosmáka) nebo *Marušinka* (z Holého a Kronbauera) je celkem ojedinělý. Je také formálně i významově zcela průzračný.

Jméno *Maruša* se stalo také základem přezdívek (zná je Bartoš), na př. *Marušák.*

Příjmení *Maruška* je zcela obvyklé a významově i formálně se kryje se jménem *Mařenka,* jež jsme uvedli výše. Sem patří i jméno *Maroušek,* o němž jsme už také pojednali. Jako příjmení se objevuje již r. 1345 (Gebauer, Stč. slov. z Reg. IV.); kdysi se vykládalo z *Marek,* a není to docela nemožné vzhledem k tvarům *Ondruch, Vavruch* z *Ondřej, Vavřinec.* Není tím však vyloučena možnost, že některý *Maroušek* souvisí s *Maruškou.*

Měli jsme příležitost zdůrazniti už několikrát, že odvozeniny ze jména *Marie* nabývají velice často apelativního významu. Na Moravě *maruška* je beruška, slunečko, jinak *marunka* (Kott, Bartoš); srov. luž. srb. *marijka,* něm. *Marienkäfer.* Něžný poměr venkovského lidu k tomuto rodu brouků umožnil jistě tento název. Při tom je nápadné, že právě moravští spisovatelé kromě několika výjimek (Kosmák, Herben, V. Mrštík, Kulda) neužívají příliš často tohoto tvaru jako jména osobního, dávajíce přednost spíše *Maruši* (Kosmák, Dohnal, V. Mrštík).

Podobně i zdrobnělé *Marunka* jako *marunka* dialekticky znamená berušku. Je to útvar málo rozšířený (zná jej jenom Kott). Ani útvar *Maruna* jako jméno ženské (doložené z r. 1849 u Klic-

pery a z r. 1894 u Sovy, Soucit a vzdor) není častý. Daleko častější je ovšem příjmení *Maruna,* souvisící s tímto ženským jménem. *Marunka* kromě toho znamená řimbabu (Přír. slov.)*) Zde se nedá téměř stanoviti, co nač působilo a co je dřívější. Jsou to útvary spisovnému jazyku dosti cizí, takže jejich výklad bude vždy obtížný.

O příponě *-uša* možno říci, že je obecně česká, avšak nedá se to říci o příponě *-yša,* jež je omezena jen na nářečí. Jméno *Maryša* svým původem ukazuje na Moravu, a to na dialekty v sousedství polštiny. Polština má totiž odvozeniny jako *Marysia, Marysica, Marysienka, Maryszka* hojně doloženy, často i v apelativním významu. V literatuře a ve spisovném jazyce u nás se objevuje jméno *Maryša* až v posledním dvacítiletí minulého století (u Preissové, Herbena, Kosmáka, Mrštíků). Ojedinělý je doklad jména *Maryška* z Tablice. ale je stejně dialektický. Jméno *Maryšenka* (z Vymazala a z Herbena) je celkem řídké. *Maryša* bratří Mrštíků a zájem o Moravu probuzený dílem moravských realistů rozšířily znalost této odvozeniny. R. 1898 ji přejímá R. Svobodová (V odl. dědině). R. 1908 jí užívá K. M. Čapek (Kašpar Lén), po druhé r. 1917 (Vondrejc). Dnes se v běžné hovorové řeči už tak často nevyskytuje, ale je známa. Jungmann (Slov. II, str. 394a) považuje jméno *Maryša* za slovenismus.

Jména *Maryša, Maryška, Maryšenka* nám mohou býti příkladem nářečního útvaru hypokoristického, který vnikl do spisovného jazyka téměř před našima očima.

Stejně je i příjmení *Maryška* asi dialektického původu.

Z nářečí pochází i jméno *Maryčka* (srov. pol. *Maryczka* k zákl. *Maryka,* připomínajícímu nápadně luž. srb. *Marijka).* R. 1903 se objevuje u Bezruče po prvé, ale před tím je známa *Maryčenka* z Kosmáka (Na leh. chlebě). Móda se postarala o rychlé rozšíření z Bezruče. R. 1908 užívá toho tvaru R. Svobodová v Čer. myslivcích, přejímajíc rovněž *Maryšu, Maryšku.* Tvar *Maryčka* se však cítí až příliš dialektický, více než *Maryša,* a vyskytuje se v jazyce spisovném celkem zřídka (Maria). Doklad z Norova Bürkentalu je dialektický.

Z dialektického znění *Maryčka* vycházíme i při výkladu tvarů *Ryčka, Ryčinka* (zná je Kott), doložených v poslední době literárně u R. Svobodové (Milenky) a F. X. Svobody (Drobné příběhy), *Rička* (v Čes. politice r. 1897) a *Ričinka* (u Merhauta). Dialektický původ těchto útvarů je potvrzen i pol. jménem *Rysia*

*) Týž význam má polské *marzana, marunka, marona* (viz Brücknerův Sł. etym. 323).

k zákl. *Marysia.* Tvary *Ryčka, Ryčinka* jsou v češtině podobně jako v polštině ojedinělé a svým tvořením připomínají něm. *Trude, Trudchen* z *Gertrude, Ricke* z *Friederike;* toto tvoření je v češtině ovšem častější u jmen mužských: *Jakub - Kuba, Antonín - Tonda, Mikuláš - Kulda* a pod.

Něm. jména *Fany, Tóny, Vily, Lili, Máry* mohla působit i na tvar *Riči,* který známe z Liera a z Merhauta. Lier cítí tuto odvozeninu zřejmě jako cizí, neboť ji uvádí v souvislost s tvary jako *Frony, Vily,* jak ukazuje text.

Ze základního útvaru *Mara* vychází i srbocharv. zdrobnělina *Marica* (u nás *Marice,* u Erbena a Nerudy; Čelakovský pak uvádí i bohyni *Marici).*

Vzhledem k pol. *Maryleczka, Marylenka* pokládáme i jména *Maryla a Marylka* za polonismus. Tvar *Maryla* je v češtině doložen Jiráskovou Marylou (Maryla v Jiráskově knize je děvče polského původu) a vedle toho se objevuje také u Kunětické. Stejně ojedinělé a literární je i jméno *Marylka* (u J. V. Friče, v Palečku a u E. Jelínka). Obě tyto odvozeniny zůstaly čistě literární a nijak se u nás dosud nerozšířily.

Dialektické zabarvení má jméno *Marula* a *Marulka.* Je těžko stanoviti, v jakém poměru je k tvaru *Maryla,* který nejvíce připomíná. Jde tu snad o touž změnu, jakou máme v slově *marule - marhule* „meruňka" vzhledem k ital. *marilla* nebo k něm. dial. tvarům *marellen, marillen, morellen* (v již. Německu a ve Slezsku) anebo v tvaru *Maruška* vzhledem k *Maryša?*

Ruské prostředí charakterisuje jméno *Máša,* známé i z bulharštiny (po prvé r. 1868 ve Světozoru 6b, v překladu z Puškina). Zdomácnělo dosti rychle pro svou stručnost a expresivitu. Objevuje se u Preissové, Machara, Sovy, R. Svobodové, Kunětické, tedy u spisovatelů, kteří čerpali látku a náměty pro svá díla ze soudobé společnosti. Ale obecněji rozšířeno není. Příjmení *Máša,* které je daleko starší, s ženským jménem *Máša* nesouvisí; má stejně jako jména *Mašíček, Mašín, Mašek* za základ jméno *Matěj.*

Z francouzských hypokoristik jména *Marie* se u nás vyskytuje tvar *Marion* (po prvé r. 1874 v Palečku). Objevuje se dosud i v hovorové řeči (znám jej z Prahy, tedy z prostředí prosáklého dosti vlivy cizí kultury). Není to však přímá výpůjčka z franštiny; jméno *Marion* vedle jmen *Marietta, Mieze, Mizzi* patří k útvarům obvyklým také v němčině, takže se tu jistě uplatnilo prostřednictví německé. Ono zprostředkovalo také ital. znění *Marieta, Marietta* (vytvořené a rozšířené v době rozkvětu italského baroka, tedy v XVII. století), zastoupené v naší lite-

ratuře mnohem hojněji (u Chocholouška, J. J. Kolára, Nečáska, Heritesa, Machara, Vrchlického, R. Svobodové). Je to zajímavý doklad o poměru našeho národa k Italům, na nějž jsem upozornil také už při jiné příležitosti (Il giornale di politica e di letteratura X, 1934, sv. 9—10).

Ve vyšších společenských vrstvách se s rostoucím vlivem anglosaské kultury ujalo jméno *Mary* (vysl. Mery). Zprvu charakterisovalo jen anglické nebo americké prostředí (u Sládka) a teprve později se rozšířilo i v naší společnosti (Podlipská, K. Čapek). Je to jméno docela cizí, zachovávající stále i svou původní výslovnost.

Nepřekvapuje ovšem, že nejvíce hypokoristik cizího původu u jména *Marie* máme z němčiny. Viděli jsme už výše, že se tvary *Marietta, Marion* k nám dostaly nepochybně prostřednictvím německým (teprve v druhé pol. stol. XIX.). Stejného původu i stejného stáří jsou jména *Míca, Mici, Micinka, Micka* (srov. něm. *Mieze, Mies, Miese, Miezerl, Mitzi* a p.); objevují se v literatuře ke sklonku minulého století: *Mici* po prvé r. 1893 u Raise (Pantáta Bezoušek), *Micinka* rovněž u Raise l. c. r. 1893. Zná je dále i V. Mrštík, R. Svobodová, Vrchlický, K. M. Čapek, Borecký, Nor. S touto podobou jsme se také mohli velice často setkat v hovorové řeči krajů jazykově smíšených a v Praze. Svědčí o tom i poslední doklady (z Jitra 1938, str. 109, 6). Forma *Mici* se opírá o rakouské *Mitzi;* je tedy z dob pronikavého vlivu vídeňské němčiny na náš jazyk.

Německého původu jsou i familiární názvy kočky *míca, micinka, micka.* V nové horní němčině se totiž jméno Marie v podobě *Mieze* přeneslo na kočku, podobně jako jméno *Heinrich* ve formě *hinz* někdy označuje kocoura. Kluge (Etym. Wörtenbuch, 11. vyd.) také připouští, že jméno *Mieze* může býti zvukomalebné tvoření podobně jako ital. *micio* a příslušné formy románské.

Znamená-li *míca, micinka, micka* kočku, není divu, že se objevuje i v oslovení dívky, ženy v důvěrné řeči, a to kolem r. 1900, kdy slovo *míca* ve významu „kočka“ už úplně zdomácnělo; zprvu se ho užívá ironicky (1896 v Mod. revui, 3, 95, 9), teprve potom s plnou dávkou dnešní expresivity (1907 Herben, Host., str. 231; Hladík, Vlnobití, str. 303; 1893 Rais, Pant. Bezoušek, str. 35). Paralelní, zcela nezávislý vývoj je ve fr. (jihofr.) *chato* „dívka“ (Boujat, RLR. IL, str. 87) a v podobných francouzských formách tvořených ze zvukomalebného základu *min-* (Meyer-Lübke, REW. 5881): *minet* „zartes Mädchen“, *minon, minet* a pod. „faule Dirne“.

Cizího, německého původu je i tvar *Mimi,* objevující se rovněž

až v druhé polovici XIX. století (u Sovy, Preissové, V. Mrštíka, A. Jiráska a p.). Tato podoba svou reduplikací (srov. dět. *mama, tata, papa* a pod.) naznačuje, že je přejata z dětské řeči podobně jako něm. *Lilli, Lolo,* fr. *Fifi - Joséphine, Nini - Eugénie, Titi - Christine* atd. Jméno *Mimi* vychází z deminutivního tvaru *Mies, Mitzi.*

Zcela zvláštní skupina hypokoristických forem jsou jména *Mája, Majka, Majduša* a pod. Jsou to jména patrně dialektická (z Moravy). Literárně jsou zachycena u R. Svobodové a J. J. Hanuše. Kott zná jméno *Majduša* a obecné jm. *majda* „tlustá žena; malé tlusté dítě". Na vytvoření této formy mělo vliv několik věcí zároveň.

Spojení *Máří Magdalena* se často opakovalo, takže jméno *Máří, Mařena* znamenalo často nejenom *Marii,* nýbrž i *Marii Magdalenu* [srov. Jungmann, Slov. II, str. 393a; *Mařa Lehnel, Lehnchen; Lenka* (z Magdalenka)]. Podobně zase hypokoristika ze jména *Magdalena* mohla znamenat často i *Marii.* Útvar *Majdalena* je pak východiště pro zkrácené podoby *Majda, Majduše* a pod. Samo jméno *Majdalena* označuje často ženu podobnou v něčem *Marii Magdaleně* (hříšností, kajícností a pod.), a není odtud tedy daleko k tomu, aby slovo *majdalenka* znamenalo expresivně děvče vůbec, zvláště hezké (podobně jako *marijánka*), ale i děvče plných tvarů (jako *mařena, mařenka*), a tedy ani k peiorativnímu zabarvení slova *majda.*

Na ustálení těchto forem mohlo působit snad i povědomí existence slov, jako je slc. *majka* „žena, matka". Toto jméno lze spojiti s bulh. *májka* „matka", *majčica, majčinija,* srbocharv. *majka, mája, majkina dušica.* Vlivem těchto tvarů snad je jméno *majka* ve významu „děvče" poměrně dosti časté (u Arbesa, Kronbaura, Štěpánka a j.). Nejsme tu ovšem daleko ani od slc. významů „lehkomyslná ženská", „samička" (Kálal, Kott, Bernolák a p.). Kott zná jméno *majka* i z čes. usu a spojuje je se zájmenem *můj, má* (t. j. že vzniklo žertem ze spojení *moje, má žena*). Jisté je, že se tu patrně zajímavě křížilo vlastní jméno s obecným, a výsledkem byl apelativní význam „děvče, obyč. hezké a příjemné" zároveň s periorativním zabarvením u slova *majda.* Hypokoristika této skupiny s počátečním *ma-, má-* (i od jiných jmen než *Marie, Magdalena*) ráda se stávají apelativy, srov. *majolena, majolenka* (z *Magelona*) „hezká, zdravím kypící mladá dívka nebo žena" (u Němcové, Nečáska, Morávka, Šimáčka).

To vše tedy asi mělo vliv i na domácké, dialekticky zabarvené tvary *Mája, Majka.* Známe je dosud z hovorové řeči kolem Uher-

ského Hradiště, ostatně jsou i v bulh. a v luž. srb. (tu jako útvar vulg.). Ojediněle lze je doložit i z Prahy, jak jsem zjistil dotazem u některých žaček st. ref. reál. gymnasia v Praze XIX.

Je zcela samozřejmé, že jméno římské bohyně *Maia, Maja* nelze sem počítati a že nelze ani mluvit o vlivu tohoto slova na uvedené hypokoristické útvary.

Jméno *Magdalena* se už od nejstarších dob objevovalo v podobě *Mandalena* (srov. Gebauer, Stč. slov. s. v.). Odtud lze přistoupiti k výkladu forem *Manda, Mandička, Mandla, Manduše.* Jméno *Manda* má doklady z r. 1359, 1497 (Gebauer, Stč. slovník), jako příjmení z r. 1449 (Sedláček, Sborník filologický VII, str. 59), 1671 (l. c.), 1481 (Zubatý, NŘ. IX, 62), jméno *Mandička* je doloženo z r. 1688 (Oberpfalcer, l. c. str. 14) atd.

Původně znamenalo jméno *Manda* tolik, co *Magdalena,* ale už v druhé polovině XIX. století se u něho ustálil vulg. význam Marie (u Herbena, Legra, Jesenské, K. M. Čapka). Citovali jsme již výše zajímavý doklad této významové sféry (Kott, Přísp. II, z Moravy).

Podobně jako jméno *Majka* stalo se apelativem i jméno *Manda* na označení velmi líné ženštiny, chlapkyně (Jungmann je zná z usu), ženské tělnaté („to je manda!"), někdy i prý ženy líné, chtivé (Zubatý, NŘ. XIII, str. 7), vůbec nadělané, tlusté ženy (Přír. slov. II, str. 703). Vzhledem k tomu, že „se zdvořilým přídavkem *paní* jmenujeme jím jistou část těla", soudí Zubatý (l. c.), že „to by dokazovalo také jisté stáři tohoto slova", ale není starších dokladů. Mezi nejstarší literární doklady patří doklady z Tomsy, označující „silné děvče plných tvarů", pozdější jsou z Frosta, Staška, Jahody. Výraz *paní manda* „zadnice" je doložen literárně až z Čapka-Choda (1902).

Na dialekt ukazuje význam „kočka". Je totiž doložen u Herbena, Sumína, Dohnala. Zde je slovo *manda* svým významem jistě na místě vzhledem k tomu, že jméno *macek* znamená kocoura.

Stejně dialektické je i úsloví *mandu klásti* „na vinici tyčkami napříč kladenými znamení dáti, až kam víno sebráno jest".

Ze základního jména *Manda* vycházejí příjmení *Manďáček* (zná Vrba), *Manďák, Mandík* atd. Jméno *Manda* jako příjmení je doloženo už r. 1449 (Archiv čes. XVII, 393b), *Mandys* r. 1494 (l. c. XVII, 406a), *Mandík* r. 1494 (l. c. XVII, 402b, 519b) atd., *Mandička* r. 1588 (Oberpfalcer, l. c. str. 14).

Apelativní význam „děvče plných tvarů", „hloupá tlustá žena" jistě souvisí s obdobným pochodem v němčině, kde *Marge,*

Märge dialekticky přes *Marja, Marje* dostalo význam týž jako čes. *manda, mařena* a pod. (Heyne, Deutsches Wtb. 1906, II, str. 743a). Stejný sklon k apelativnímu významu má vlivem němčiny i luž. srb. *maruša* 1. die Dirne, 2. das stramme starke Mägdlein, 3. die liederliche Dirne; *maruška* = das hübsche Mägdlein (Muka, Słownik dolnoserbskeje rěcy s. v.).

Vedle toho je na Moravě a na Slovensku slovo *manďák, manďál* s významem „levák" (Miklosich, Etym. Wtb. 182*) v něm hledá obměnu ital. *manco*), které by také mohlo někdy vězeti v příjmení *Manďák*, (NŘ. VI, 252, IX, 62). Do této skupiny patří i dial. (lašské) *manďavě něco dělati* (Kott 6, 927) a *manďavý* (Kott l. c., NŘ. VI, 252). Domácí slovo to je sotva, srov. pol. *mania, mańka, majka* „levá ruka".

Mezi nejzajímavější odvozeniny patří slovo *Máňa, Mánička, Manka, Manča* a pod. Za nejstarší se měl doklad z Husovy Orthografie: *dicitur de ń, quod sonat cum a, ut in hac dictione maňa, et raro currit, nisi quis loqueretur more Polonorum* (vydání Šemberovo 18). Z tohoto dokladu však není vidět, jde-li o apelativum nebo o jméno vlastní. Daleko zřetelnější a také starší je doklad z r. 1378: *Mala Maretha emit erga Maniczkam mulierem* (TomZ. 287); z r. 1381 (l. c. 137): *Manae quondam Ješkonissae;* z r. 1401 (l. c. 266): *Máňa pistrix*. Další doklady, zejména z XV. století, v. Gebauer, Stč. slov. Můžeme však připojit i doklady z fals ze XIII. století: *Mane* (Friedrich, CD. I, 398, 20; 431, 20) a *Mania* (l. c. 395, 5; 426, 20, 30) pro léta 1115 a 1186. To ovšem znamená, že tvar *Máňa* jako jméno mužské nemůžeme jistě spojovat s *Marií*; ostatně ve XIII. století, z něhož jsou citovaná falsa, nebylo jméno *Marie* ještě rozšířeno, a nemohlo tedy ani jméno *Máňa* značiti osobu ženskou. Sem patří též muž. jméno *Manka* z kopie z XV. stol. k r. 1143/8 (CD. I, 160, 25). Toho typu je asi i slc. *Manko* z r. 1469 (Chaloupecký, Středověké listy ze Slovenska 141; Chaloupecký, Kniha Žilinská nr. 74, str. 123) nebo z r. 1427 (Chaloupecký, Listy 150; Kniha Žil. nr. 78, str. 126). Podobně jako *Mářa - Mařata* (srov. výše) je tvořeno i *Máňa - Maňata,* jež je doloženo jako základ v místním jméně *Manětín* už r. 1169 (CD. I, 217, 10), r. 1191 v názvu *rivus Manetin* (l. c. 215, 15) a v tvaru *Maneta* (ČČM, 1880, 467) ze XIV. stol. Jméno *Maňata* je v úsloví *Štědrý jsi jako svatý Maňata, co na tvrdo vejce vařil a chudým polévku rozdával* (1852), jež připomíná výše dotčeného Mařatu.

Z místních jmen můžeme soudit na jména *Maněk, Manuš* a *Maňák*.

---

* Též Berneker, Slav. etym. Wb. II, 17.

1. *Maněk - Maník* (rozlišené příponou jako *Dřevek - Dřevík*, srov. ČMF. XXV, str. 143) vzhledem k místním jménům *Mančice* (ves u Uhl. Janovic a u Kolína), *Maníkovice* (Sedláček, Místop. slov.). Ostatně máme též zápis *Jeskonem dictum Manyek de Wolfarticz* z r. 1383 (Friedrich, Desky dvorské VII. První kniha půhonná z let 1383—1407, str. 53, 143; 54, 143).

2. *Manuš* podle osady *Manušovice,* uváděné k r. 1359 (Sedláček l. c.).

3. Od téhož základu je tvořeno i příjmení *Maňák* (srov. *Mařák;* Archiv čes. XVII, 424, 496, 498; srov. i Dušek, Kmenosloví nářečí jihoč., Rozpr. ČA. 9, 1, 29).

Ze srbocharv. je známo jméno *Mane,* které může s našimi jmény souviset, třebas je dosud vykládali z hypokoristika *Manojko* (Emanuel), a příjmení *Mańka, Mańkas.* Patří sem i pol. *Manco* z r. 1212, *Manczonis* z r. 1293 a 1295; *Manech* (Taszycki, Najdawniejsze polskie imiona osobowe 111).

I v tvarech *Man* (TomZ. 36, 254 z r. 1379—1395), *Mayn* (ibid., str. 250, 254, 390, 310 z r. 1384—1385) s gen. *Manonis* (l. c. 254 z r. 1379), *Manyonem* (l. c. 37 z 1386) je možno hledati původní tvar *Máňa.*

V jakém poměru jsou tato stará mužská jména k osobnímu jménu ženskému, je těžko stanovit. Jméno *Máňa* jako pojmenování ženy se objevuje současně s ostatními odvozeninami jména *Marie* (1378, 1381, 1401, 1427), především s útvarem *Mára* (z r. 1355, 1360, 1365, 1384, 1394, 1397, 1398, 1401 atd.).

Není bez zajímavosti, že se v novější literatuře (XIX. stol.) jméno *Máňa* objevuje celkem málo (u T. Novákové, Preissové, Kunětické, K. M. Čapka-Choda, Šrámka), a to dosti pozdě, po prvé teprve r. 1890. Stejně málo je doloženo i jméno *Mánička* (u K. M. Čapka-Choda, Šrámka). Snad to souvisí s tím, že se jméno *Máňa* cítilo jako trochu vulgární a snad i dialekticky omezené, neboť se rozšířilo teprve poslední dobou. V polštině dosud *„Mania poczytawane jest za obraźliwe; przeciwnie Maryna, Marysia, Maryśka za nie obrażające“* (Wisła VI, 316).

Daleko častější a v literatuře XIX. století dříve je doloženo jméno *Manka* (u Němcové, Erbena, Jiráska, Raise, K. M. Čapka, Klášterského, Vrby, Marie a pod.). V živém usu se objevuje nejčastěji sice na českém jihu, ale známo je i jinde.

Jméno *Manča* je stejně časté, ne-li častější (Němcová, Šmilovský, Neruda, Šimáček, Rais, Stašek, Nováková, Herrmann, Mrštíkové, Medek). Dnes je to hypokoristikon jména *Marie,* ale ještě r. 1835 Jungmann zná *Manče* jako vulg. jméno pro *Magda-*

lenu. I dnes jistý stín vulgárnosti tkví na tomto jméně, jak ukazuje doklad *Jednou ty, jednou já, jednou naše Manča* (1925 Medek, Ostrov v bouři, 25, 3). Tvar *Manča* je pak základem pro jména *Mančička* a *Mančinka* (Němcová, Rais, Jirásek, Neruda, Podlipská a pod.). Zcela ojedinělé jsou útvary *Manoušek, Manula, Manulka, Mancna, Manána* (NŘ. XI, 98).

Jméno *Manča* se na Chodsku stalo základem přezdívky *Mančičák* jako označení muže pod pantoflem, srov. *Dodlák, Hančičák, Madleňák* (NŘ. IX, 62).

Původní apelativní význam tohoto osobního jména a jeho ohlas v jazyce zasluhuje zcela zvláštní studie; vždyť se dostaneme na konec až k tvaru *maňásek* (srov. Zubatý, Sborník filologický, VI, 85), jak ukážeme jindy.

Mezi odvozeniny dnes zcela módní patří i jméno *Ria*, vytvořené z konce slova *Maria*, tedy způsobem, jejž jsme zjistili už při tvoření jmen *Riči, Ričinka*. Poněvadž se však tvar *Ria* cítil příliš vzdálen od znění původního, stal se základem tvaru *Mia*, t. j. počáteční *R-* bylo nahrazeno *M-*, začáteční souhláskou jména *Marie*. Že tu mohla přispět asociace s ital. *mia*, není nemožné, stejně jako nemůžeme vyloučiti ani možnou asociaci s útvarem *Mája* a pod. Při tvoření těchto hypokoristik rozhoduje vkus naprosto cizí našemu jazyku. Projevuje se v nich spíše západnický způsob, a to zvláště i co do jejich zvukové hodnoty, neboť právě ona relativním pojetím líbeznosti u osoby mluvící je nejrozhodnějším prvkem pro jejich existenci v hovorovém jazyce. Angl. *Mary*, fr. *Marion*, ital. *Marietta* a obdobné jiné formy cizí jsou zajímavým dokladem, jak nezvyklost zvukové podoby slova také rozhoduje o jeho existenci v řeči. Tyto formy se cítí jako něco zvláštního, jako něco naprosto neotřelého denním užíváním, takže mluvící osoba pociťuje jistotu, že vyjadřuje onu expresivnost, již chce do jména vložiti a kterou necítí ve formách jako jsou *Máňa, Mařenka, Mařka* a všechny ty rozmanité útvary, které jsme vyjmenovali a které do nekonečna může a dovede vytvářeti a obměňovati živý jazyk.

Z toho ze všeho vyplývá, že historie vlastních jmen je zajímavá pro filologa, pro kulturního historika i pro laika. Chtěli jsme načrtnutím historie slova *Marie* a jeho osudů u nás naznačiti, jak veliký úkol čeká filologii v tomto oboru a jak je to úkol nesnadný. Nemáme dosud potřebných indexů, není prostudován příslušný archivní materiál, který je velice bohatý, neznáme ani pro dnešek docela bezpečně vkus doby; ale i z toho, co je po ruce, je vidět, jak těžce zápasil křesťanský systém se systémem domácím, jak pomalu pronikal a jak na konec oba

systémy spolu splývaly. Kus zajímavé kulturní historie se obráží i v osudech jména *Marie.**)

Josef Beneš:

Stejný předmět u dvou souřadně spojených sloves, z nichž každé má jinou vazbu.

Takové případy působívají ve *psaném* jazyce nesnáze. Na příklad největší současný český katolický spisovatel napsal (v brožuře Češství v Evropě): „Především je třeba býti člověkem, živiti tělo, živiti ducha a šetřiti spravedlnosti. K tomu je třeba péci co nejlepší chléb a *učiti a ukazovati věci* co nejdokonalejší. Napřed se tomu musíme naučit sami, pak tomu co nejsvědomitěji naučíme druhé.“ Akusativ *věci co nejdokonalejší* je předmětem nejen k slovesu *ukazovati*, jež je přímo u něho, ale i k slovesu *učiti;* hned o něco níže má při sobě sloveso *naučiti* dativ, jak očekáváme. Zdá se, že náš znamenitý spisovatel zbytečně a nesprávně zhustil vazbu strachy z rozvláčnosti, ač očevávaná stilisace „učiti se věcem co nejdokonalejším a ukazovati je“ není nikterak rozvleklá, jest jen o slovo delší než vazba sražená.

Takové chyby jsou časté u novinářů. Známý mladý úvodnikář Poledního listu napsal (13. VII. 1939) nesprávně: Včera *jsme viděli a mluvili jsme s panem státním presidentem* — správně bychom řekli: Včera jsme viděli pana státního presidenta a mluvili jsme s ním. Správná konstrukce jistě není mnohomluvná; nesprávná je velmi toporná. Kladenský redaktor Večerního Českého slova se dopustil (14. XII. 1938) stejného poklesku: Lid *chtěl a volal po jedné silné straně* — spr.: Lid chtěl

---

*) Závěrem připojujeme ještě několik poznámek.

K str. 199: Podle V. V. Tomka, Děj. města Prahy II, 498, nevyskytuje se jméno *Marie* v době Karla IV. a Václava IV. u pražských měšťanek vůbec (nejčastější jsou jména Kateřina, Marketa, Anna, Alžběta).

K str. téže: Podle statistiky dr. J. Beneše je jméno *Marie* stále ještě na prvním místě osmi procenty (vlivem venkova, neboť tam dosahuje šestnácti procent), potom následují jména Věra, Zdeňka, Jarmila, Jiřina, Vlasta.

K str. 203: Poměr tvarů *Maria* — *Maří* vykládá Gebauer, Hist. ml. I, 133, jinak. Podle něho výkladu přehláskou a zúžením vadí ta okolnost, že tvar *Mařie* nemá dokladu ani v době, kdy se ještě neúžilo; vždycky je *Maří,* nikdy *Mařie.* Gebauer proto soudí, že tu není změna hlásková, nýbrž že jméno *Maria* (podobně jako jméno *Samaria*) přešlo v češtině přímo do vzoru *paní.* *R.*

jednu silnou stranu a volal po ní. V listě naposled jmenovaném jsem četl i tyto případy: Je to důkazem, že československá práce je jakostní a solidní, (!) a že *se vyrovná a v mnohém i předčí výrobky z jiných států* (5. IX. 1938) — správně: že se vyrovná výrobkům z jiných států a v lecčems je i předčí; na Silvestra *navštivte a povečeřte v nově zařízené restauraci a buffetu Lippert* (30. XII. 1938 — inserát) — zde by bylo správné: na Silvestra navštivte nově zařízenou restauraci a bufet Lippert a povečeřte tam.

Tento zjev může vzniknout v překladech podlehnutím cizímu jazyku; zdá se, že tam má kořen. České noviny vytiskly 23. září 1939 tuto zprávu ČTK.: President Roosevelt prohlásil, že svolal kongres, *aby zkoumal a pojednal o změně zákona,* který . . .; odchylka v české zprávě vznikla vlivem původního německého textu; v novinách Der Neue Tag jsme toho dne čtli: . . . er habe den Kongress einberufen, *um die Abänderung eines Gesetzes zu prüfen und zu verhandeln,* das . . . V Šelepově překladu Windrova Následníka trůnu (str. 284) je věta: Nejvyšší pán *si váží a ctí rod říšských hrabat Chotků* — česky bychom řekli: . . . váží si rodu . . . a ctí jej; v originále byla asi dvě slovesa s akusativem.

Zdá se tedy, že je ten kaz působen jednak snahou o úspornost výrazu, jednak podlehnutím cizímu jazyku; východištěm je cizí jazyk i v onom prvním případě.

Poznámka. Podobně bývají srážena i souřadná spojení rozvitých výrazů s číslovkami a přídavnými jmény, na př.: . . . jednou z evropských menšin, která *má nejvíc a největších práv* (Več. Č. sl. 6. IX. 38) — spr.: která má nejvíc práv a největší (rozuměj: práva); hotel Morava . . . *má sice méně, ale čisté pokoje* (Nedělní list 30. VII. 1939) — spr.: má sice méně pokojů, ale čisté. Novináři tu nedbají, že při číslovce je genitiv a při adjektivu pád jiný, — totéž podstatné jméno je v jednom členu výrazem rozvíjecím, v druhém základem výrazu rozvitého.

K. Erban:

O řeči obrazné.

Na počátku bylo slovo a mezi prvními slovy byl také obraz, přirovnání, metafora. Hned vedle jazykových symbolů pro naše představy vyvíjel se i metaforický význam slov. Od pradávna musí lidé odkazovat k představám a slovům známějším, aby

se přes ně dostali k představám a slovům novým. Bez spojky „jako“ by nebylo lidského poznání. „A stvořil Bůh člověka *k obrazu* svému“ a had v ráji první lidi svádí: „Budete *jako* bohové.“ Když Ježíš mluvil k svým učedníkům a k zástupům v podobenstvích, nečinil tak proto, že by mu jeho učedníci nerozuměli, neboť jim bylo dáno znáti tajemství království božího, nýbrž proto, aby tato tajemství poznali také ti, kterým to dáno nebylo. Promítaje tajemství do představ a slov známých, ukazuje Ježíš, jak všechno stvoření je jen obrazem a jak jenom obrazem možno se tajemství přiblížit. Od počátku se cítí v jazyce naléhavá potřeba vyjádřit něco, v čem slovo vázne, co lze vyjádřit odkazem k představě známé a podobné, co je jen „jako“, anebo co našlo konečně své vtělení v slově, jehož význam se jakoby znovu roztavil a v tomto žáru se slil zase s významy jinými. Toť ono „šílenství metafory, zažehující se stále krvesmilným ohněm na sobě samé“, jak napsal Šalda o metafoře Máchově a Březinově. Ale jenom dokud tato rozžhavenost slova trvá, dokud slovo nevychladne, dokud významové složky slov jsou v pohybu, dotud metafora v našem jazykovém povědomí žije — ať už v básnictví anebo jen v obyčejné mluvě lidové. Jakmile slovo zase ztvrdne a významový pohyb se v něm zastaví nebo uklidní, jakmile opadne jeho var, přestáváme cítit jeho obraznost a dovídáme se o ní jen z historického sémantického rozboru.

Nikomu nejsou tyto obrazy mateřštější řečí než dětem a básníkům, kteří v nich našli nejvlastnější výraz pro svá vidění, zjevení a sny. Čím by byla dětská řeč bez nekonečné řady „jako“, která jsou bezpečným nositelem jejich fantasie a hravosti? A co jiného je všechno básnictví než divukrásná hra, v níž je všechno právě tak jako u dětí, i když si to dětské „jako“ tolik v básnictví nepřipomínáme? A ať už tvoříme obraz přímo (metaforou) nebo oklikou přes přirovnání (což je jen vysvětlený obraz), vždy je to výraz, v němž se vespolek prostupují, prolínají nebo splývají nové a v tomto složení dosud neznámé významové složky.

Lidový básník hledá v písni pro své lyrické představy analogie v přírodě, promítá je přirovnáním do živlů, cítí přímo mythickou souvislost a jednotu všeho života a nachází hlubší podobu svých bolestí i radostí, lásky a snu:

Ej łásko, łásko, ty nejsi stáłá,
jako voděnka mezi brehama.
Voda upłyne, łáska pomine
jako lísteček na rozmarýně.

Velcí básníci a mistři slovního obrazu jako Mácha a Březina nás přímo zatopí celým přívalem obrazů, do nichž se jim proměnil život a svět. Do kolika obrazů se na př. promění jediná představa — Máchův „zemřelých krásný dětinský čas“ nebo Březinova „lítost“:

„Takť jako zemřelých myšlenka poslední,
Tak jako jméno jich, pradávných bojů hluk,
Dávná severní zář, vyhaslé světlo s ní,
Zbortěné harfy tón, strhané strůny zvuk,
Zašlého věku děj, umřelé hvězdy svit,
Zašlé bludice pouť, mrtvé milenky cit,
Zapomenutý hrob, věčnosti skleslý byt,
Vyhasla ohně kouř, slitého zvonu hlas,
Toť jestiť zemřelých krásný dětinský čas.“

(Podle Krčmova vydání rukopisného.)

„Mám v duši lítost spoutaného v loži... Mám v duši lítost zchudlého vládce nesmírných rozloh...
Mám v duši lítost vězně v den slavností májových,
lítost milence u dveří v chrámu v den zasnoubení,
lítost vypovězeného v hučení děl, jež vítá koráby s prapory rozhněvané dálky,
lítost vysíleného hledáním snů za prvních zamodření úsvitů,
lítost pohledů unavených marným čekáním před odjezdem,
lítost vadnoucích tváří, které se nezarděly polibením,
lítost cizince, dojatého naivním obejmutím vánoční písně,
lítost hudebního nástroje zavěšeného nad ložem mrtvého mistra,
lítost květin, kterých nikdo neutrhl a neobětoval ve vázách na oltáře,
lítost světla, které dohořelo v lampě osamělé
a jehož nikdo nepostavil do ložnice milujících.“

A v kolika metaforických podobách se katolickým věřícím zjevuje Panna Maria v barokních litaniových invokacích, anebo narození Páně v staré barokní písni vánoční: „Ty jsi dřevo života věčného, Ty jsi keř jasně hořící a nespálený, Ó přelibé lilium mezi trním, Ty jsi roucho Gedeona božskou rosou zkropené, Ty jsi světlá věže z kostí slonových ustavená, Ty jsi lodí kupeckou chléb zdaleka nosící, Ó přeskvoucí hvězdo ranní, Ó záře věčného slunce, Ó panno nad měsícem spanilejší...

Fialo, ó lilium, ó růže má, nynej vonné konvalium, zahrádko má. Ó loutno má, ó labuť má, můj slavíčku, nynej líbezná harfo má, cimbálíčku!“

Tak v podstatě zažíval, prožíval a tvořil slovní obraz člověk gotický i barokní, romantik i impresionista. A vždy jde o zvláštní čaromoc roztaveného slova, jehož významové složky se uvedou do pohybu; ať už se prolínají, prostupují, spájejí, nebo se spojení vzpírají, vždy je to záměrně vytvářený proces, zachycující nekonečné a nevyzpytatelné bohatství a skrytou příbuznost přírody a všeho života, jak se jeví v našich představách i symbolech pro ně. Metafora jako přirovnání, jako významová změna — to je příliš málo řečeno o jejím vzniku a účinku, o metafoře jako zážitku a prožitku. Metafora — toť vise, nové vidění a poznávání života a světa, při němž ve žhavém objetí přírody a za prudké reakce smyslové a citové rozrušuje se nám významové složení slov, a jejich složky, po novém spojení dychtící i jemu se vzpouzející, znovu se slučují v slovo jako obraz, málo sice přesný anebo vůbec nejasný v obrysech, ale zato živelně prudký a silný v oblasti citové a smyslové.*) A podle toho mu také stylistika přisuzuje místo a úkoly v jazyce.

Josef Beneš:

Jarmila.

Prof. Václav Flajšhans, jenž vykonal mnoho i v oboru jmen osobních, považuje jméno *Jarmila* za přínos Máchův. (Viz máchovský sborník Literárně historické společnosti, str. 193.) Máchova zásluha však není tak veliká: neutvořil toto jméno, nýbrž jen je přechýlil z mužského tvaru *Jarmil,* jež se vyskytuje v „Básních v řeči vázané“ (1785); v Brtníkově vydání této

*) Jak metafora u básníka vzniká, pověděl pěkně Jaroslav Durych v Toulkách po domově; kolik metafor mu vyvábily podkarpatoruské dívky, když se vracel s Poloniny Runy! „Vracíme se jiným směrem dolů, téměř letem, poněvadž svah nás shazuje. Přelézáme, podlézáme i obcházíme skupiny vyvrácených buků, dívky čekají, vyčkají, a zase se ženou s čistou a šťastnou lehkostí plaché zvěře. Mají několik spodniček z tuhého plátna a v pasu jsou utaženy jako vosy, a když jdou, točí se jim toto množství sukní kolem boků, takže si vzpomínáme na dřevěnou spodničku [mimochodem: byla to Kari s dřevěnou sukní, ne spodničkou] z Björnsonovy povídky Synnöve Solbakken. Prší; hrnou si sukni přes hlavu. Dojdete do údolí. Předběhly, posadily se na louce a odpočívaly. Došli jste; zdvihly se a metelily to loukou a jejich bosé nohy vám vyvábily mnoho metafor. Jejich nohy lehké, tuhé a štíhlé; jejich bělost přechází do zlatova. Vzpomínáte na tlusté nohy Slovaček z okolí Žiliny, na jejich mohutná kolena a těžké alury. Tady dívky běhají s větrem o závod. I stařeny mají pružný a lehký krok.“

sbírky je otištěna rokoková selanka „Pastýř na Jarmila“ (na str. 71—73), složená podle všeho Fr. Knoblochem, seniorem ve Staré Boleslavi (t., str. 17 a 21). Mácha, který, jak je známo, dal v prvním náčrtku Máje „svadlé růži“ jméno *Miláda,* oblíbené nejen u něho, ale vůbec v písemnictví národního probuzení, jméno Jarmil mohl znát z uvedené sbírky básní nebo ze současného života literárního: básník „Kytice“ se podpisoval u svých prvotin v letech 1830 a 1831 Jarmil Erben. (Viz: Karel Jaromír Erben, Veškeré spisy básnické. Vydání kritické. Uspořádal Jaroslav Sutnar. Str. 183 a 185. Antonín Grund, Karel Jaromír Erben 1935, str. 15.) Šafařík, jak upozornil Bartoš (Hlídka 1896, str. 105), psal se svého času Josef Jarmil Šafařík.

U složeného jména Jarmil, na němž je rokokový původ jistě zřetelně vidět, překvapuje, že první část není zakončena kmenovou samohláskou *-o-*. Avšak v době jeho vzniku byla složená slova nezřídka takto tvořena; „slovkujíři“ je vyráběli 1. slepováním kusých kmenů, srov. na př. slovo *stehnožka* (Lisický, Osvěta, roč. 50, 1920, str. 165), a 2. spojením genitivu s příslušným určeným jménem, na př. *psuvodové, právbuřicové, kněhdržitel, rybyžráč, čepubití* atd. (Rohn; viz Lisický t., str. 44), *lidíkrádce* (K. H. Tham; t. 462) a p. Slovo *Jarmil* mohlo vzniknout způsobem prvním i druhým; znamenalo by tedy „milovník jara“ nebo „milovník jar“. (V Langrových Selankách se také shledáváme s novotvary jmen, která narážejí na nejkrásnější roční dobu, kdy se konají pastýřské slavnosti: vystupuje tam Jarvod a pastýřka Jara — není v těch jménech už kus tradice? V „Básních v řeči vázané“ se vyskytuje i jméno Jaron, vok. Jaroni.)

Je však možný i výklad jiný, byť málo podobný pravdě. Polívka, rozebíraje v článku „O osobních jménech v R. K. a R. Z.“ (Athenaeum, r. III, 1886, str. 427) jména osob z Rukopisů, soudí, že by se tvar *Jarmír,* vyskytující se v tomto básnickém díle, dal hájit, ač naň není starých dokladů. „Než čteme místní jméno Jermer (Reg. II, č. 2149, 2174, 2192) Jaroměř a možno ještě uvésti na doklad Jerhnev (Reg. I, č. 1163) vedle obyč. Jarohněv, Gerslaus (Reg. II, č. 1261); nicméně jsou to případy ojedinělé,“ poznamenává k tomu. (Upozorňuje na jméno *Jarmila* u Puchmajera, ale v tom, co jsem z toho básníka mohl prohlédnouti, nenalezl jsem toho jména.) To vše by mohlo vésti k úsudku, že jméno *Jarmil* je utvořeno podle takových starých případů bez -o-. Poznamenávám, že při těchto starých dokladech musíme asi

počítat se zkomoleninami, které jdou na vrub nečeských písařů.*) Nemusím však snad ani podotýkat, že stará jména nejsou utvořena jako jméno *Jarmil* od podstatného jména *jaro*, ale od přídavného jména *jarý* = bujný, ohnivý.

Brzy se pociťovalo, že jméno, o němž píši, není správně utvořeno: podle Sutnara (uv. dílo, str. 185) čteme v šestém svazku „Čechoslava" (z r. 1831) u básně *K. Jarmil Erben*, ale v seznamu přispěvatelů *Jaromil Erben*. Jméno *Jaromil* je známo také z pohádky Boženy Němcové („Jak Jaromil k štěstí přišel"); Tille (v Lumíru 1905, viz Záhoř, Hlasy o osobnosti a díle B. Němcové, str. 186) upozorňuje, že je to pohádka umělá kromě kousku látky, kterou si Němcová pamatovala z dětských let. Lze tedy bez nebezpečí soudit, že u Němcové toto jméno — stejně jako mnoho jiných — patří mezi novotvary, jimiž v naší starší literatuře, hlavně od dob Rosových, pojmenovávali literární postavy. Kotík v knize „Naše příjmení" (str. 171) uvádí i příjmení *Jaromil*. Podle mého mínění jde zde asi o nějaký omyl nebo o příjmení získané s povolením úřadů; neznám ho odjinud.

Jméno Máchovy postavy se stalo křestním jménem — nejdříve je dávali svým dětem ovšem Máchovi ctitelé. Heyduk se zmiňuje ve „Vzpomínkách literárních", že r. 1878 dal své dcerce toto jméno, „vždyť u nadšeného ctitele Máchova ani jinak být nemohlo." Ale Heyduk nebyl prvním šiřitelem toho křestního jména; už r. 1869 je dítěti dali v profesorské rodině Tonnerů v Písku. Dnes je nalézáme — ač Máchova Jarmila není dívka žádoucí — mezi našimi nejčastějšími dívčími jmény. Prozkoumav jména skoro 4.000 českých studentek z měst i z venkova, seznal jsem, že z dnešní jejich generace má asi každá dvacátá až pětadvacátá toto jméno; je to čtvrté *nejhojnější* české křestní jméno (za Marií, Věrou a Zdeňkou — před Jiřinou, Vlastou, Libuší, Lidmilou atd.), poněkud častěji se vyskytuje na Moravě než v Čechách. Patří mezi ta křestní jména, která se dostala z krásného písemnictví do matrik, jako na př. Božena (perucká selanka s dalimilovským a romantickým zaostřením byla oblíbeným námětem nejen probuzenských básníků, ale i výtvarníků), Zdeňka (obliba toho jména ukazuje na úctu k Havlíčkovi), cizí jméno Dagmar (dostalo se mezi dvacet našich nejčastějších křestních jmen vlivem Čechovy básně a je

*) Starobylá jména *Lidmila, Vojtěch* a *Strachkvas*, nad nimiž se zamyslil už Dobrovský (viz jeho Bildsamkeit der sl. Spr.), jsou jiného typu než slovo *Jarmil;* první jejich část je nominativ, nikoli neúplný kmen nebo genitiv plur.

mezi nimi na 17. místě), Milada a j. Myslím, že příkladů, jak se u cizích národů dál podobný postup, nemusím uvádět. Zdá se, že jméno *Jarmila* poněkud zlidovělo a že pomalu ustupuje na venkov. Mužské jméno *Jarmil* patří mezi jména dávaná při křtu velmi zřídka; mezi jmény skoro 6.000 českých studentů jsem je našel jen čtyřikrát, tvar *Jaromil* se tam vůbec nevyskytl; snad se obě tato jména zdají rodičům pro hochy příliš něžná.

POSUDKY A ZPRÁVY.

Desider Kosztolányi, Služka (Édes Anna). Z maďarštiny přeložil *Laco Novomeský.* Vytiskl a vydal jako 16. svazek Epiky, knihovny světových románů, redigované Janem Čepem, roku 1939 Melantrich, a. s. v Praze. 242 stran. Brož. 23, váz. 33 K.

Z prostředí politického převratu v Maďarsku v druhé polovici roku 1919, z revolučních zmatků, náhlých změn a jejich proměnlivých zásahů, z vypětí bolševické moci i z jejího pádu, z okruhu opatrnického smýšlení v radikálních i konservativních duších obyvatel Pešti, obsazené rumunským vojskem, z rámce obrazu malovaného násilím, krví, útěky, výstřednostmi, lámáním přesvědčení i ustrnutím citů lidí vyrůstá nad změť oné doby strhující román, podivný příběh nevýrazné, zdánlivě nepatrné bytosti, román pomocnice v domácnosti.

Služka Anna Édešová, venkovské děvče z Blatenska, nerozumí politické bouři, zmítající nejbližším okolím, neví nic o výhodách anebo nevýhodách doby pro člověka, který je odsouzen k práci, k dřině, k otroctví. Nestará se o to, jaké byly dřívější služky v domácnosti ministerského rady Vizyho, nezajímá ji, jak ony dovedly lehkomyslně žít svůj služčí život v řečené době a domácnosti. Nepřemýšlí ani o tom, proč nastoupila do služby u Vizyů, proč ji donutili odejít z místa, v němž byla docela spokojena. Anna jen poctivě slouží. Probdí celé dny nad úkoly svých setrvačně hbitých rukou, prospí krátké noci v hlubokém spánku uhoněného tvora na nepohodlném lůžku, věčně plachá, prostá, nevědomá, bez jakéhokoli projevu vlastní vůle a pod vlivem náročné a hysterické urozené paní, své zaměstnavatelky. A tak také podlehne i mocnějšímu, neočekávanému a nehledanému citu náhle probuzené ženy, lásce. Vzdává se oddaně zhýčkanému a rozmařilému floutkovi, synovci svých pánů, a krutě zaplatí zničeným životem za pouhé čtyři dni opojení. Ale z nadvlády příkoří, z využitkovávání slabého

děvčete až do krajnosti, z lakomství urozené dobrodějky, ze zhrzené lásky, ze zhanobení počátečního mateřství, ze zmaření sňatku s člověkem sobě rovným, jediným to záchranným přístavem pro ztroskotanou Anninu duši, splétá se bič krvavé odvety. Anna vraždí. V otupení mysli se odhodlá k činu. Vůle dosud živého srdce, schopného k poslednímu a nejsilnějšímu rozmachu upracovaných rukou, vybuchne. Anna probodne obyčejným kuchyňským nožem a usmrtí jedinou ranou svou chlebodárkyni, odpočívající v posteli, a k smrti ubodá i jejího muže, stojícího zdánlivě stranou všech příběhů v domácnosti. A pak již nastane jen mrtvý klid pro Annino nitro. Zatčení, přiznání, soud, řeč obhájcova, rozsudek znějící vzhledem k polehčujícím okolnostem na patnáct let těžkého žaláře, odsuzující řetěz názorů nezasvěceného obecenstva i nejbližších sousedů z bytů v domě vraždy a jen jediný spravedlivý hlas, obhajující ji před soudem, hlas svědka dr. Movistra, domácího lékaře zavražděných, udržuje čtenáře v napětí až k poslednímu slovu tohoto románu.

Krajnosti politického víření vede autor románem rovnoběžně s krajnostmi lidských citů. Vliv doby zmítá lidmi sem a tam. Povahy se nedobrovolně kolísají a mění. Pravidelná soustava přirozenosti pozbývá pevnosti, klopýtá a bortí se. Citlivost, hysterie a slabost určuje směr k nejasným cílům. A přece se žije. Nenormální život jde normálním tempem, možno-li to říci. Spas se, kdo můžeš, ale musíš se přizpůsobit! Strkej se a vyhýbej se nárazům, ale jdi! Jdi dnes sem, zítra tam, zaměň svou poctivost za chytráctví! Zvykneš, anebo padneš. Manželé Vizyovi padnou, ale jejich smrt neotřese svědomím davu. Tomu jde víc o sensaci a o to, vychutnávat rozhořčení nad zločinem, které má příchuť nasládlého sebevědomí nevinného. Jediná normálnímu tvoru podobná bytost, věrná svým jednoduchým zvykům, nepoučená o poměrech a nepružná duchem služka Anna je potrestána za svůj čin a bere svůj kříž na sebe. Obhajovná slova dr. Movistra před soudem zaniknou v banálním protestu všech přítomných bez jiskřičky naděje v nový, lepší řád tak zvané lidské společnosti.

Po přečtení románu Služka (v originále Anna Édešová) — napsal jej vynikající maďarský básník a romanopisec Dezső Kosztolányi (*1885), věrný tlumočník problémů úpadkové maďarské gentry a bystrý hledač a objevovatel prostého lidství v životě, autor, v jehož próze, psané sice slohem prostým, ale dokonalým, jsou obsah i forma v rovnováze — ani velmi náročný čtenář nelituje, že tento úchvatný psychologický román byl přeložen také do češtiny, ale, je-li přítel českého jazyka,

jistě je mu upřímně líto toho, že nebyl přeložen pečlivěji. Nepochybuji o tom, že překládat dílo spisovatele píšícího slohem vytříbeným na mistrech psychologických realistů je velmi namáhavé, ale nemohl bych za živý svět napsat, že „*překlad Laca Novomeského překvapuje hlavně dokonalou, do nejmenších odstínů* sahající znalostí obou jazyků“ (viz Lidové noviny z 21. IX. t. r.).*) Dokonalou znalost maďarštiny panu překladateli neupírám, jeho dokonalou znalost českého jazyka však uznat nemohu, a to proto, že jeho překlad je přímo postříkán blátem přečetných jazykových nesprávností, ač při pozornějším pročítání rukopisu mohly být průměrným znalcem české mluvnice snadno vymýceny.

Z množství hříchů proti čistotě a správnosti jazyka bijí do očí zejména tyto tvaroslovné, skladebné a pravopisné poklesky: na náměstí *Svaté* Trojice (str. 7) m. svaté Trojice; *na to* dívka přešla . . .; *načež* (str. 8, 73, 101, 189, 210, 211, 231 a j.) m. poté, a potom; s límcem po domácku *rozepnutým* (str. 11) m. rozepjatým; *přeháněl* význam i cenu své práce (str. 13) m. přepínal, zveličoval; mizerný papír, jenž byl zakouřen do hněda, *jakoby ho* byl sežehl nějaký světový požár [str. 9 (dvakrát), 10, 11, 12, 14, 15, 24 (dvakrát), 25, 29, 31, 33 (dvakrát), 43, 44 (dvakrát), 45, 46, 47, 52, 53, 73, 79, 138, 140, 146, 201 (dvakrát , 217, 235; na str. 77, 183, 207, 228 však správně *jako by*] m. jako by jej; ani člověku se nepodobal, spíše *embriu* (str. 9) m. embryu; *sundaval* (str. 13, 31) m. sundával; kapesním nožem seškraboval rez *z* drátů (str. 13) m. s drátů; aby *se rozčílila* (str. 17) m. rozčilila; *zatím, co* s velkým hlukem svůj čaj (str. 18) m. zatím co . . .; *dvěstě* padesát tisíc (str. 18) m. dvě stě; *ve druhém* patře (str. 18, 221) m. v druhém patře; *v bezprostřední* blízkosti hlavního štábu (str. 18) m. v samé blízkosti, zcela blízko; *koštěné* vlásenky (str. 27) m. kostěné; než se *sešeřilo* (str. 30) m. zešeřilo; už se *otevíraly* dveře (str. 34, 71, 192, 196) m. otvíraly; papírové růže černající se *mušincemi* (str. 39) m. mušinci; propadlá, *vysloužená* pohovka (str. 44) m. vysloužilá; zahlédla firmu Alžběty Karvalyové, s *koupajícím* nemluvnětem (str. 47) m. s koupajícím se; na dvůr vyběhl *naboso* hošík (str. 48) m. hošík na boso (spr. na boso na str. 60: paní přišla na boso, rovněž na str. 162); Vizyová si dávala do piana kafr, aby *moly* uvnitř *neprožraly* plst na klapkách (str. 57) m. moli neprožrali; *zhasla* (Katka) svíci (str. 66) m. zhasila; v hluboce *výstřižených* nedbalkách (str.

*) Rovněž České slovo z 22. X. napsalo: „Román soucitu a pochopení . . ., jejž *tak dobře přeložil* . . .“

71) m. vystřižených; *nadešel* den praní (str. 75, 139), l. přiblížil se, přišel, nastal; i ta stokoruna *se ocitla* na nočním stolku (str. 80) m. se octla; *obětavost* (str. 83), l. obětovnost; mořil se s lidským materiálem, *jež* mu dodávaly nemocnice (str. 87) m. jejž n. který; ačkoliv . . . již tečku *položil* (str. 87) snad m. udělal tečku; řekl Tatár, *svraště* klenuté čelo (str. 95) m. vraště n. svraštiv; ztratil by *catovskou* přísnost (str. 97) m. katonskou n. katonovskou; dámy litovaly, že se *minuly povoláním* (str. 98) m. minuly s povoláním; *hajkluje* zajíce (podle abhäuteln, str. 103) m. stahuje blány se zajíce, zbavuje jej blan; po dlouhém *vzpěčování* svolila (str. 109), l. zpěčování; na levé straně, *těsně* u nosu (str. 113, 127, 153) m. u samého nosu; rozhodoval *v první řadě* o tom (str. 116) m. především; byl již přes rok zaměstnán v bance a *platil* za Pešťana (str. 118) m. byl pokládán n. považován; seděl u stolu, *plnil si* cigarety (str. 119) m. cpal si; všechno *pootevíral* (str. 124) m. pozotvíral; věci, jež ho *schladily* (str. 125) m. zchladily; *namahavé* (str. 129) m. namáhavé; v služčině pokoji *byla tma* (str. 129) m. bylo tma; kuře *ve stoje* usnulo (str. 131) m. stojíc; zapomněla na *patřičnou* úctu (str. 133) m. náležitou; služkám *byla zima* (str. 147) m. bylo zima; *přezůvky* (str. 147) m. přezuvky; aby neprobudil *Vizyovi* (str. 149) m. Vizyovy; o *dotyčné* herečce (str. 151) m. dotčené, oné; *v tom* vstoupil jakýsi člověk str. (153, 154) m. vtom; troubili *čepobití* (str. 157), l. večerku; pak napadl sníh, *jenž* pokryl všechny ulice a cesty (str. 159) m. napadl sníh a pokryl; rýhy (na rukou) byly *zanešeny* (str. 159) m. zaneseny; před dvěma *léty* (str. 165) m. lety; do svého bytu, jenž *pozůstával z jediného pokoje* (str. 166, pod. 182) m. do svého bytu o jediném pokoji, do svého jednopokojového bytu a p.; *ovlivnil* veřejné mínění (str. 171) m. měl vliv, působil na . . .; kdo ji *ztrhl* v tom zmatku odporujících si rad (str. 172) m. strhl; její *nemoce* (str. 173) m. nemoci; *něco* docela *osamělé ve všehomíru* (str. 173) m. něco docela osamělého ve vesmíru; *umývadlo* (str. 173) m. umyvadlo; opravňuje k *nosení* titulu (str. 174) m. nošení; žert se mu zdál *přehnaný* (str. 182) m. příliš hrubý, silný; odjel přímo do hotelu, *kde* si najal pokoj (str. 183) m. do hotelu a najal si v něm pokoj; po veliké a lesklé Vídni se mu zdála *býti* malá a zchudlá Pešť tak dojemná (str. 183) m. po Vídni se mu zdála malá a zchudlá Pešť tak dojemná; byl *všecek rozcitlivělý* (str. 183) m. celý rozcitlivělý; aby ji mohla *přijat* (str. 184) m. přijmout; řekla to s jakýmsi čtveráctvím v přízvuku, *jež* však *vyzněl* v odpornou důvěřivost (str. 192) m. ale toto čtveráctví vyznělo . . .; *ohra-*

žovala se (str. 193) m. ohrazovala se; koule *nástěných* lamp (str. 199) m. nástěnných; *za každou cenu* chtěl dovnitř (str. 204, 232) m. stůj co stůj; mohli *se spolehnouti* na představitele moci a síly (str. 205) m. mohli spolehnouti; ležela v posteli *na znak* (str. 207) m. naznak; smrt nastala *následkem* vnitřního vykrvácení (str. 207), l. vnitřním vykrvácením; udělali plánek, *do něhož* zakreslili i polohu mrtvol (str. 208) m. a zakreslili do něho; strhl přehoz s pohovky, podíval se *pod ní* (str. 208) m. pod ni; prošťouchal *lžící* i smetanový dort (str. 208) m. lžicí; později přinesli po *těchže* schodech dvě černé rakve, *do nichž* položili oběti (str. 212) m. po týchž schodech . . . rakve a položili do nich . . .; podezření ze *spoluúčasti na vraždě* (str. 212) m. při vraždě; jinak *všichni* v domě *ztratily* hlavy (str. 213) m. všichni ztratili hlavu; chvála pánubohu (str. 213) m. Pánubohu; musila ji takřka *podepírat* (str. 215) m. podpírat; měl *na vlas* takový osud (str. 218) m. navlas; služky vraždu denně probíraly mezi okurkovými sudy a *pytly* brambor (str. 218) m. pytli; Anna Édešová *byla obžalovaná* z dvojnásobné vraždy úkladné (str. 223) m. byla obžalována; souhlasně *přikývnul* (str. 226) m. přikývl; ale *kde pak* (str. 229) m. kdepak; spáchala *by jste* jej (t. zločin) znovu m. byste; *nevěrohodnost* jeho výpovědi (str. 232) m. nehodnověrnost n. nespolehlivost; ve všech svých *výpovědích* (str. 234) m. výpovědech; *nehaž* šelmám duše (str. 235) m. neházej; nade *vší* pochybnost m. nade vši pochybnost; odvolali se *do* rozsudku (str. 241) m. z rozsudku.

Chyb v pořádku slov není bohudíky mnoho. Velmi ledabylé však je v překladu dělení vět znaménky. Vynechaných i zbytečných čárek, o vykřičnících a otaznících ani nemluvíc, bylo by lze napočíst několik desítek. Nebudu se o nich šířit, aby se můj posudek příliš nerozrostl.

Tato snůška více nebo méně hrubých jazykových chyb a kazů, i když je kusá, snad dostačí k důkazu, že náš odsudek jazykové dokonalosti překladu, ač se román Kosztolányiho čte celkem dobře, není upřílišený, natož nespravedlivý. Po nedávném vyhlášení křížového tažení jednoho klubu moderních nakladatelů proti nesprávným překladům do češtiny vykládáme beze vší zaujatosti ve zlé nejen nakladateli edice, v níž román jinak velmi pozoruhodný vyšel, ale také, a to především, jejímu redaktorovi, že věnovali jeho překladu po stránce jazykové správnosti pozornost tak nepatrnou. Je věru svrchovaný čas, aby si konečně připamatovali varovné Pliniovo: „Multum, non multa“, t. j. v přeneseném smyslu: Uděláme lépe, ba zavděčíme

se všem, kdo ctí a chrání svou mateřštinu, budeme-li vydávat vskutku hodnotných románů světových autorů méně, ale přeložených bezvadně česky, než příliš mnoho, přeložených povrchně a nedbale, bez náležité úcty k rodnému jazyku.

Každý překladatel musí pokládat za věc svého svědomí, aby kromě cizího jazyka, z kterého překládá, uměl dobře vládnout svým vlastním jazykem, a nedovede-li to, je zase čestnou věcí nakladatele, aby dal jeho překlad, dříve než jej vydá, po této stránce důkladně prohlédnout a opravit. Jen tak se vypleje jazykové býlí z překladové literatury. *Antonín Opravil.*

DROBNOSTI.

LOVIŠTĚ, JE PORYBÍNO. V 3.—4. čísle letošního ročníku Naší řeči se tázal prof. Jiří Horák čtenářů, znají-li výrazy *skoloubit se, loviště* a *je porybíno*. Naši čtenáři odpovídali velmi ochotně, a tak došlo redakci několik zajímavých zpráv o oněch slovech. Bylo by škoda, kdyby zůstaly skryty v redakční korespondenci, a proto je budeme v dohodě s p. prof. Horákem postupně otiskovati v Drobnostech. Začínáme dnes vydatným a poučným výkladem p. *ing. dr. O. Farského.*

Slovo „loviště“ je všeobecně známo a běžně ho používá lid ve východních Čechách, a to ve stejném smyslu jako na Třeboňsku. Sám vím velmi dobře, že se ho všeobecně a běžně užívá na Chlumecku nad Cidlinou, Poděbradsku, Královéměstecku, Novobydžovsku, ale také na Přeloučsku, Pardubicku a kolem Hradce Králové, tedy v krajině rybničné a se stejně slavnou tradicí rybnikářskou, jako mají jižní Čechy, v kraji pánů z Pernštýna a hrabat Kinských, kteří jednak založili a jednak do dnešní doby udrželi tamní rybnikářství. Slovo „loviště“ je tu označením nejnižšího místa v rybníce pod hrází u podtrubí, resp. u čapu nebo požeráku, kam se stáhne voda při lovu rybníka. Je to vlastně nejhlubší místo v rybníce. Někde bývá ohraničeno prkny, jinde vyzděno, někde prostě jen v zemi vyhloubeno; v tomto smyslu užívá ve východních Čechách toho slova nejen rybniční chasa („fišparta“ na Třeboňsku), tak zvaní lovci, t. j. rybniční hajní, a dále ovšem i pan porybní, rybniční správce a jiní lidé od velkostatku, ale také lid, neboť tam je anebo aspoň býval v každé dědině rybník. Že tomu tak skutečně je, vím zcela určitě. Narodil jsem se v myslivně Zámku na Vlkově u Chlumce nad Cidlinou, (s. o. královéměstecký, p. o. poděbradský) a jako fořtovský synek jsem prožil své mládí na myslivnách mezi Král. Městcem, Chlumcem n. Cidlinou a Přeloučí, chodil jsem tam do školy, nyní tam bývám po dobu své dovolené u bratra nadlesního a konečně jako lesní inženýr a jako zemědělský inženýr jsem byl na chlumeckém panství krátce zaměstnán. Znám

dobře celý kraj, poměry na velkostatku, ale také dobře tamní lid a jeho řeč. Konečně slova „loviště“ se v témže smyslu všeobecně používá v literatuře odborné, rybářské, hlavně však rybnikářské. Užívá ho na př. Šusta, dr. h. c. ing. Mokrý, prof. ing. A. Dyk, MVDr. V. Dyk a jiní. Ale pozor! Toto slovo má ještě jiný význam, resp. ještě tři různé významy, na které lze nalézt doklady v literatuře jednak rybářské, jednak zoologické, jednak myslivecké.

1. Znamená na př. místo, kde lze vůbec lovit ryby. Každý potok, horská bystřina, řeka, rybník, moře, jezera jsou lovištěm, poněvadž tam lze lovit ryby. Některé potoky jsou dobrým lovištěm na raky, horské bystřiny lovištěm pstruhů, tůně v Labi u Nymburka a Poděbrad známým lovištěm sumců, nymburský jez a stejně i pražské jezy jsou tradičními lovišti lososů. V poslední době jsme v novinách čtli, že se páni Japonci hašteřili s Rusy o loviště v moři u východní Sibiře.

2. Avšak také štika má své loviště tam, kde je hodně drobných a plevelných ryb. Lovištěm lišky je nejenom pole, ale také les, neboť tam všude loví svoji potravu. Lovištěm čápa jsou močálovitá luka a okraje rybníků, kde najde hodně potravy.

3. Lovištěm je však také místo, kam nechodí jen rybář lovit ryby, ale kde myslivec nebo jen lovec zvěře loví zvěř. Na př. Židlochovice, které byly státním representačním honbištěm, jsou loviště, které po desítky let je proslulé za hranicemi ne lovem ryb, ale lovem bažantů, zajíců, králíků a srn. V tomto případě slovo *loviště* znamená tolik co *honbiště.*

Z téhož kraje znám rčení „je porybíno“, „porybilo se“. Užívá se ho ve stejném smyslu, jak to prof. Horák sám slyšel. Ale toto rčení je slyšet celkem řídce. Vždy jsem je slýchával jen od starších lidí, na př. od starších hospodářů a hospodyň, obyčejně od lidí prostých, méně čtoucích, svérázných, starosvětských, kteří měli také více příležitosti pozorovati přírodu a v ní žít. Mladí lidé, lidé městští a ti, na které více působila škola, mluvili již o tom, že se mračí, nejvýše že se dělají čmouhy anebo že se obloha „čmouhatí“. Nejčastěji jsem zaslechl toto rčení o senách (v senoseči) nebo o žních; starší lidé pobízeli mladší, aby rychleji skládali seno do daňků (kopek) nebo obilí do mandelíků (panáků) slovy: „Popilte si, vidíte, že se porybilo.“ Sám jako chlapec jsem nechápal smysl tohoto rčení a domníval jsem se, že lidé usuzují na dešť z toho, že se ryby v rybníce vymršťují. Poznal jsem však, že to nesouhlasí, a otec mi to musel vysvětlit. Naposledy, asi před šesti až osmi lety, starý lesní hajný Schovanec z chlumeckého revíru Stará Voda—Kratonohy u Káranic vysvětloval mému bratru, proč dovezl seno z třesických luk, ač nebylo úplně suché. Měl strach, aby mu nerozmoklo, a bratrovi povídal: „Dyk přeci taky viděli, že bylo porybíno.“ Pan lesní to asi skutečně viděl, a přestal bručet na nedoschlé seno.

PŘEDLOŽKA *O* V URČENÍCH ČASU. K článku „Příslovečné určení času s předložkou *o* spojenou s akusativem“ od J. Beneše (NŘ. XXIII, 1939, 163 n.) dovoluji si toto podotknouti.

Spojení předložky *o* s akusativem v přísl. určení času není omezeno jenom na Prahu, na Kladensko, Lounsko a Roudnicko. Vyskytovalo se dojista do nedávna i v sev.-východních Čechách, jak ukazují tyto doklady: Bubny břinčely jako vo soudnej den (Kubín). Přecej ešče vo druhej hod Boží svatodušní ste nám hovořil, jaká je v Praze sláva (Tereza Nováková, „Na Librově gruntě“, str. 223). O velkou neděli, o pouti, o posvícení (Rais, „Pantáta Bezoušek“ 49).

Božena Němcová užívá předložky *o* s akusativem i mimo korespondenci (tu mohla snad podávati zprávu slovy, jak ji v Praze slyšela):

O vánoce, Nový rok a velikonoce béře vždy na sebe vojenský šat (Chudí lidé, str. 33).

Ostatní peníze se vždy o vánoce rozdělily mezi dvě neb tři chudé rodiny (ib. 31).

Nejstarší doklad tohoto užívání předložky *o* znám z Oberpfalcrových Knih černých: Vzal jsem... vo svatý Jan... čtyry kusy plátna (Louny, z r. 1610, citováno v NŘ. XVIII, str. 295). *Dr. V. Kraus.*

„SLYŠÍME ČASTO“. V sloupku Lid. novin z 30. VI. 1939 se rozhorlil J. Húsek nad „germanismem“ „Slyšíme často“ (Wir hören oft), což prý máme nahradit správným naším „Slýcháme“. — Výraz „slýcháme“ se však významem nekryje s výrazem „slyšíme často“, protože také můžeme „slýchati zřídka“. Když už opravit, tedy: Slýcháme často. Je však tak naprosto jisté, že „slyšíme často“ je nesprávné? Musíme vždy užívat iterativa, když jde o opětovaný děj? Právě tak jako nedokonavá slovesa klademe často tam, kde bychom vlastně měli užívat sloves dokonavých (ve větách zakazovacích, výstražných, přacích, záporných a j.), nemohli bychom i tu vedle „slýcháme často“ připustiti též „slyšíme často“, zvláště když v takové větě spíše zdůrazňujeme množství jednotlivých dějů a krátkost intervalů mezi nimi než jejich iterativnost? Že se děje opětují nebo opakují, je někdy vedlejší, důležitější může býti, zdali se opakují často, pomalu, zřídka, rychle a pod. Je jistý rozdíl, napíši-li „vzpomínáme si na vás často“, nebo „vzpomeneme si na vás často“ (= présens). Tu vyjadřujeme krátkost okamžikové, bleskové vzpomínky na rozdíl od plynulejšího a delšího vzpomínání v příkladě prvém. Na podporu svého stanoviska se dovolávám i obdobného případu z Gebaura-Ertla (Mluvnice II, str. 229, 9. vyd.), kde se při présentu gnomickém také připouští užití durativa i iterativa: „Z přibývání hlava nebolí“. „Od mlčení jazyk nebolívá“. Rozdíl je tu zase jenom ten, že se v druhém příkladě opětovanost děje zvlášť zdůrazňuje, kdežto v prvém se jen mlčky připouští. K. E.

Odpovědný redaktor prof. dr. Jiří Haller. — Tiskly Graf. závody Pour a spol v Praze I, Bílkova 17.